

KNYGŲ PREKYBOS KLAUSIMU LIETUVOJE XVI–XVII AMŽIUJE (KELETAS TRUMPŲ ĮNAŠŲ LIETUVOS KULTŪROS ISTORIJAI)¹

Zenonas Ivinskis

I. *Įvadas. Galimybės įsigyti užsieninių knygų.* Atsitiktiniai pirklių patarNAVIMAI. Keliautojai po Vakarų Europą. Lietuviai studentai užsienio universitetuose. M[erkelio] Giedraičio, M[ikalojaus] Daukšo², Abraomo Kulviečio bibliotekos. Knygos dovanų pavidalu. II. *Sąskaitos Žygimanto Augusto bibliotekos Vilniuje.* Bibliotekos likimas. Knygų pirkimas Frankfurte. Tricesiaus³ sąskaitos 1557 ir 1550 m. Jaunojo Tricesiaus⁴ sąskaitos už 1551 ir 1552 m. pirktas knygas. Kitos sąskaitos. Atskiri veikalai ir jų kainos. III. *Knygynai ir jų inventoriai.* Vilnius – kultūrinis Lietuvos centras XVI amž[iuje]. Pirmieji knygynai Vilniuje. Bibliopolo K[azimiero] Wierzbowskio knygų inventorius. Knygų sąrašai ir jų kainos.

I. Bandyti kalbėti apie Lietuvos knygų prekybą XVI-me, net XVII-me amž[iuje], yra beveik neįmanoma, nes nėra iki šiol atsiradę tinkamos medžiagos. Tiesa, yra šiek tiek padrikų žinių apie popieriaus dirbtuves (malūnus), apie Vilniaus knygryšių cechą, vienintelį tos rūšies Lietuvoje, apie knygų krautuves („bibliopolijas“). Užtinkame inventoriuose atsitiktinių paminėjimų apie dvaruose arba klebonijose rastas knygas. Bet žinių apie pačią knygų prekybą kaip ir nėra, arba jos labai skurdžios. Tad drąsu imtis tos temos, ypač kai reikalingi archyvai nepasiekiami. Tačiau po kai kurių rimtų abejonių buvo ryžtasi užfiksuoti bent tai, kas dabartinėmis karo sąlygomis pasisekė, būtent, daugiausia iš spausdintų rinkinių, surankioti šiek tiek, nors dažnai netiesioginės, medžiagos rūpimu klausimu. Trūksta čia ypač medžiagos iš Karaliaučiaus valstybinio ar-

1 A) Rankraštis saugomas LNB RKRS, F47-97, l. 1-27. Straipsnio pabaigoje pateiktos bibliografinės nuorodos ir citatos tikslintos remiantis Z. Ivinskio pavieniais rankraščiais, saugomais ten pat., F29-392, F29-393. – Straipsnis beveik neredaguotas, todėl šiek tiek redaguojama remiantis dabartinės kalbos taisyklėmis: pavyzdžiui, *pavydalu* – *pavidalu*, *figuruoja* – *figūruoja*, *vėlybajame* – *vėlyvajame*, *Poznaniaus* – *Poznanės*, *archidiadiezinės* – *arkivyskupijos*, *Psalteriai* – *Psalmynai*. Stilius netaisytas, paliekamas autentiškas.

2 B) M. Daukšos.

3 C) Lenk. Trzeciecki, Tricesius Andrzej senior.

4 D) Trzeciecki, Tricesius Andrzej junior.

chyvo, kur yra atskiras stambus konvolūtas⁵ apie įvairius kultūrinius santykius. Jis liečia knygų spausdinimą, platinimą („Buchführung“) ir t.t. O su Karaliaučiumi knygų pirkimo ir spausdinimo reikalais, ypač Lietuvos protestantai turėjo daug santykių. Bet toji archyvinė ir kita nauja medžiaga galės duoti progos vėliau daryti esminių papildymų ir pataisų.

Apskritai materialinių gėrybių mainuose ar prekyboje per praeitus šimtmečius, daug sunkiau galima kalbėti apie tai, kaip vyko tas apsimainymas kultūrinėmis vertybėmis. Ir Lietuvoje, pav[yzdžiui], jau apytiksliai, net nuo XIII-jo amž[iaus] galo žinoma faktų, kokiais keliais ir kuriais būdais buvo eksportuojami tokie gausūs ano meto miškingosios Lietuvos produktai, kaip vaškas, brangieji kailiai, masiniai miško išdirbiniai (raštai, stiebai, pelenai, derva, degutas), brangieji kailiai. Taip pat ne mažiau žinoma, kaip ir iš kur patekdavo į Lietuvą tokie importo gaminiai, kaip druska, geležis, vilnonės medžiagos. Ne kartą pasitaiko susekti ir tikslūs skaičius per įvairias krašto muitines įvežtų ir išvežtų gaminių. Ir todėl faktų tai prekybai charakterizuoti esama, palyginti, daug [1].

Visai kas kita yra su kultūros vertybėmis. Galima, kai konkrečių ir pozityvių faktų nėra, tik bendrus samprotavimus daryti, iš kur, pav[yzdžiui], į Lietuvą XIV–XV amž[ia]i patekdavo pergamentas, popierius, rankraštinės knygos. Naturaliai reikia manyti, kad ir čia, bendruose ano meto Lietuvos užsienio prekybos rėmuose, XIV amž[iuje] Ryga, o XV a. amž[iuje] Dancigas turėjo vaidinti tam tikrą tarpininko rolę.

Kaip Talino (Revalio⁶) ir Rygos dar gana kuklūs rankraštinė knygų reikalavimai vėlyvajame viduramžyje (XIV–XV amžiais), svarbiausia, žinoma, bažnytinių knygų, buvo tenkinami Liubeko pirklų [2], taip pat, turbūt, Lietuvai patarnaudavo ir Dancigo pirkliai. Šalia kitų vis gausiau XV-me amž[iuje] importuojamųjų prekių, jie galėdavo atvežti ir individualiai pageidaujamų knygų. Kai Lietuva tapo pakrikštyta, bažnytinių knygų reikalas pradžioje buvo tvarkomas per Lenkiją.

Bet toks pripuolamas patarnavimas pirklų, turinčių visai kitus interesus, negalėjo turėti pastovios reikšmės, juo labiau, kad ir pačioje Lietuvoje bet koks

5 E) Konvoliūtas, iš lot. k. *convolutus* – susuktas, supintas, t. y. vienai kuriai nors temai skirtas įvairių leidinių (knygų, žurnalų, brošiūrų) arba rankraščių rinkinys.

6 Tada Revelio.

knygos pareikalavimas tegalėjo būti labai ribotas, nes iki 1579 metų [Lietuvos] Didžiojoje Kunigaikštystėje nebuvo jokios aukštosios mokyklos. Nuo Liublino unijos metų jėzuitai pirmieji kūrė ir vidurines mokyklas (kolegijas).

Žymiai daugiau užsienio knygų į Lietuvą galėjo patekti, kai Lietuvos bajorų ir miestiečių jaunimas ėmė važinėti į Vakarų studijuoti. Tie lietuvių išvažiavimai prasidėjo, palyginti, gana anksti, nes jau nuo XV-jo amž[iaus] antros pusės, t.y. nuo Kazimiero laikų, vis dažniau matrikeliuose aptinkamos lietuvių studentų pavardės, ne tik iš Vilniaus, bet ir iš tikrosios Lietuvos provincijos miestelių [3]. O Krokuvos universitete pastoviai nuo 1412 m. beveik kasmet būdavo įmatrikuliuojama po keletą studentų [4]. Krokuvos universiteto lankymas iš Lietuvos sumažėjo tik XVI-jo amž[iaus] antroje pusėje, ypač kai jėzuitai Vilniuje įkūrė savo Akademiją.

Keliauti į užsienius anuo metu lietuvių bajorai, ypač didikai, laikė būtinai reikalingu savo išsilavinimui. Todėl visos trys Lietuvos Statuto redakcijos fik-savo teisę išvykti į užsienius studijoms, mokytis riteriško karo meno ar gydytis [5]. Gausiausia lietuvių studentų būdavo nuo XV-jo amž[iaus] galo Leipcigo universitete, nuo XVI-jo amž[iaus] vidurio Karaliaučiuje, Heibelberge, Wittenberge ir Leidene. Bet jų pasitaikydavo, ir tai kai kuriais metais ne po vieną, Greifswalde, Frankfurte a. d. Oder⁷ (tik nuo 1566 m.), Freiburge i. B.⁸ (nuo 1577 m.), Bazelyje (nuo 1563 m.), Ingolstadto-Miuncheno universitete (nuo 1577 m.), Dillingene (nuo 1606 m.). Bet buvo lankomi ir romaniškųjų kraštų universitetai (Bolonija, Padua⁹, Paryžius). Daugelis magnatų sūnų ir bajoraičių vykdavo į Vakarų ne vien tik studijuoti, bet ir pasižvalgyti, „svieto pamatyti“, karo meno prisižiūrėti [6].

Visos tokios progos, ypač, kai nuo XV-jo amž[iaus] galo Guttenbergo išradimo dėka imta masiškai daugelyje Vakarų Europos miestų spausdinti knygas, teikė galimybių jų įsigyti, ypač tokiems turtingiems magnatams, kurie išsi-veždavo iš Lietuvos daug pinigų ir vis nebuvo pratę jų taupyti. Šitokiu būdu bene didžiausią į Lietuvą patenkančių užsieniinių knygų poziciją ir sudarė tos knygos, kartais net ištidos bibliotekėlės, kurias susipirkdavo lietuviai studentai bei Vakarų Europos valstybių svarbesnių centrų ir universitetinių miestų lankytojai.

Nors į užsienius važiuojančiųjų (iš Lietuvos) skaičius buvo labai gausus, bet konkrečių pavyzdžių, koku būdu kurios knygos būdavo perkamos, labai ma-

7 A) Frankfurte prie Oderio.

8 B) Breisgau Freiburgas.

9 C) Paduva.

žai teturime. Iš V[ytauto] D[idžiojo] Universiteto bibliotekoje esančio vieno XVI-jo amž[iaus] knygos egzemplioriaus žinoma pav[yzdžiui], kad ją pirko Tiubingene studijuodamas Merkelis Giedraitis, kuris 1551 m. vasario m[ėnesio] 12 d. buvo įmatrikuluotas Karaliaučiuje, 1560 m. vasario m[ėn.] 14 d. Wittenberge (M. Goderitz), o 1560 m. rugpiūčio 14 d. Tiubingene kaip „Melchior Gedrotius“ [7]. Toje knygoje yra paties Giedraičio autentiškas parašas su vietos nurodymu. Rūpestingai peržiūrėjus V[ytauto] D[idžiojo] Universiteto bibliotekos senuosius rinkinius, tokių įrašų, be abejo, būtų surasta ir daugiau, juo labiau, kad čia yra patekęs senas Kražių bibliotekos rinkinys. Iš šitokių būdu senose knygose randamų kartais gana įdomių ir vertingų įrašų, V[arvara] Adrianova¹⁰, pav[yzdžiui], yra sudariusi monografiją „Materijaly dlia istoriji cen na knigi v drevnej Rusi XVI–XVIII vv.“ („Pamiatniki drevnej pis'mennosti i iskusstva“, t. CLXXVIII, 1912)¹¹. Tie įrašai padeda nustatyti prekybinius knygų centrus, jų plitimą Maskvos Kunigaikštystėje.

Užsieniuose pirktų bibliotekų turėjo būti ir daugiau, tik apie jas žinios labai atsitiktinės.

Apie kan. Mikalojų Daukšą, tiesa, nežinome, kur jis mokslus ėjo [8], bet kai nuncijaus [Jono Andriejaus] Caligari pavedimu 1579 m. Žemaičių vyskupystės bažnyčiose darė vizitaciją¹² auditorius Tarkvinijus Pekulas, jis užrašė protokoluose, kad Krakėse vikaravęs Daukša (Daux) turėjęs nemažą biblioteką. Jo knygų tarpe vizitatorius aptiko net kelias nekatalikiškas humanistų knygas [9].

Didelį knygų rinkinį, bestudijuodamas įvairiuose Vokietijos universitetuose buvo susipirkęs tas mokytojas hebraistas, ankstybas Lietuvos protestantas Abraomas Kulvietis. Kai jis, atvykęs iš Karaliaučiaus aplankyti savo motinos, netikėtai mirė, jo biblioteka iš Karaliaučiaus, hercogo Albrechto sutikimu, turėjo būti pergabenta Lietuvon. Šalia nuostabiai kuklaus daiktų palikimo, figūruoja to dvigubo mokslo daktaro bibliotekos lotyniškos, graikiškos ir hebraiškos knygos, kurių sąrašas yra pridėtas prie hercogo laiško iš 1545 m. birželio 29 d. („Inventarium omnium librorum et supellectilis d. doctoris Abrahami“) [10]. Ten yra daugelis romėnų ir graikų klasikų, gramatikos, Melanchtono vei-

10 A) Varvara Adrianova (Адрианова-Перетц, Варвара Павловна, 1888–1972). Literatūrologė, knygotyryninkė, akademikė, senosios Rusijos raštijos tyrinėtoja.

11 Адрианова-Перетц, Варвара Павловна. Материалы для истории цен на книги в древней Руси XVI–XVIII вв. [СПб.] : Тип. М.А.Александрова, 1912. 162 с. (Памятники древней письменности и искусства; вып. 178).

12 B) Vizitacijos publikaciją žr.: Žemaičių vyskupijos vizitacija (1579). Tekstą parengė, iš lotynų k. vertė ir rodykles sudarė Liudas Jovaiša. Iš *Fontes ecclesiastici historiae Lithuaniae* I. Vilnius: Aidai, 1998.

kalai (Kulvietis jo mokinys) ir t.t. Tarp tų knygų yra pažymėta kažkokia „Prutenicus libellus“ ir „Statuta regni Poloniae“. Lietuvą liečiančių knygų nėra¹³.

Šitokis knygų supirkinėjimas arba bibliotekų sudarymas važinėjant po universitetinius miestus nėra dar knygų prekyba tikslia to žodžio prasme. Lygiai taip pat nebuvo prekybinio charakterio, kai anais laikais nemaža knygų, ypač dedikuotų, buvo siunčiama, gaunama ir platinama *dovanų* pavidale. Gaudavo jų valdovai. 1564 m. vasario mėn. 23 d. siuntė, pav., Mikalojus Radvila hercogui Albrechtui per savo notarą Mačinskį Bibliją, savomis lėšomis ir savo spaustuvėje L[ietuvos] Brastoje lenkiškai išleistą [11]. Dėkodamas ir įvertindamas taip didelį darbą, Albrechtas atsakė nesuprantąs lenkiškai.

Pasikeisdavo knygomis kunigaikščiai, žymesnieji valstybinio gyvenimo asmenys. XVII amž[iuje] ypač buvo mėgstama knygas dedikuoti ir nusiųsti kaip dovaną labai apčiuopamai tikintis sau naudos. Apie XVI-jo amž[iaus] vidurį ir Vakarų Europoje šitokios žemos rūšies dedikavimas, kuriame būdavo spekuliuojama turtingų mecenatų garbės troškimu ir tuštybe, buvo labai įėjęs į madą [12]. Nusistovėjo net taksos už dedikavimus. Lietuvoje leidžiamos knygos irgi dažnai būdavo dedikuojamos. Bet tas klausimas pas mus dar jokių atžvilgiu netyrinėtas.

Kas liečia knygų dovanojimus, būdavo įvairių intencijų, kaip ir su dedikavimais. Štai, pav., popiežiaus nuncijus Žečpospolitai vysk. Kludijus Rangoni savo laiške (1606 m.) Dimitrui Prisimetėliui¹⁴ (=Otrepovui?) mini, jog jis jam siunčiąs paskutinės laidos lotynišką Bibliją („Biblia latina postremae impressionis“) [13]. Šitokiu būdu Dimitrą globojant buvo tikimasi daug naudos katalikų Bažnyčiai.

Studentų ar keliautojų po Vakarų Europos miestus į Lietuvą suvežamos knygos, lygiai kaip ir dovanų titulu gaunami veikalai, ne tik nebuvo pastovi priemonė knygoms plisti Lietuva, bet tai nereiškė knygų prekybos, kurią galima būtų išlikusiomis sąskaitomis pavaizduoti. Pirmosios *knygų sąskaitos* Lietuvoje yra surištos su didžiojo kunigaikščio rūmuose Vilniuje suorganizuota Žygimanto Augusto biblioteka.

II. Žygimanto Augusto bibliotekos Vilniuje ir ypač jos knygų *likimo* klausimas galėtų sudaryti atskirą didelį tyrinėjimą. Ta garsia biblioteka, kurios

13 A) Apie A. Kulviečio bibliotekos autorius ir knygas bei pobūdį žr.: Ročka, Marcelinas. A. Kulviečio bibliotekos autoriai ir knygos. *Knygotyra*. 1970, t. 1, p. 115–128; Ročka, Marcelinas. A. Kulviečio bibliotekos pobūdis. *Knygotyra*. 1972, t. 2, p. 149–158. Naujesnė publikacija Marcelino Ročkos rinktiniuose raštuose (2002).

14 B) Dab. Dmitrijui Apsišaukėliui.

knygos išmėtytos po Lenkijos, Švedijos ir Rusijos įvairias bibliotekas ir jose laikomu retu bibliotekų turtu, nemažai iki šiol domėjosi skandinavai (švedai, danai), o ypač lenkai. Kaip ironija skamba, kad Vilniuje, buvusiamе tos bibliotekos centre, universiteto bibliotekos rinkiniuose bėra vos vienas tos Žygimanto A. bibliotekos knygų egzempliorius [14]. Tikrai galima pasakyti: „Habent sua fata libelli“.

Daugiausia Žygimanto biblioteka tyrinėta bibliofiliniu atžvilgiu. Taip darė Kaz[imieras] Hartlebas, Fr[antišekas] Biesiadeckis ir Kaz[imieras] Piekarskis. Edm[undas] Majkowskis rūpestingai aprašė Poznanės arkivyskupijos bibliotekos egzempliorius. Mums čia rūpi toji biblioteka kitu atžvilgiu. Dešimties metų laikotarpiui (1547–1557) yra paskelbtos tos bibliotekos knygoms pirkti padarytosios išlaidos.

Iš tų sąskaitų, kurios paprastai parodo atskiras sumas, bet ne knygų pavadinimus, matyti, kad karalius pavedė atskiriems dvaro žmonėms supirkti knygas bibliotekai. Tokiu figūravo knygų žinovas Andrius (Andreas) Tricesius (Trzycieski), kuris turėjo visokias knygas pirkti („libri omnis generis in usum et ad bibliotecam“). Mokėjimus turėjo atlikti, pagal pristatomas knygų sąskaitas, Liudvikas Decijus (Decius).

Iki 1547 metų rugsėjo mėn. pamokslininkas Cosmius (Kozminczyk), kuris tvarkė pačią biblioteką, buvo nupirkęs knygų už 60/18/6 auksinų (florenų). Jų įrišimui buvo išleista 10/21/6 auksinų (fl.) [15]. Tad bibliotekai iš viso dar tebuvo išleista 71 auks[inas]. Bet nuo to laiko energingai knygas ėmė supirkinėti minėtasis Tricesius, o jam greit mirus jo sūnus. Biblioteka ėmė sparčiai augti. Knygos būdavo supirkinėjamos užsienyje. Daug jų buvo įsigyta Frankfurto a. Main¹⁵ jomarkuose (mugėse). Tai parodo iš dalies ir pačios sąskaitos.

Frankfurtas a. M. jau XV-jo amž[iaus] paskutiniajame ketvirtyje buvo pasidaręs centriniu Europos knygų prekybos punktu. Ten, pav[yzdžiui], ir Livonijos miestams buvo perkamos Biblijos, Psalmynai, Kanonai [16]. Anuo metu knygų spausdinimas ir jų leidimas bei platinimas dažnai būdavo vienoje rankose [17]. Todėl į mugės ir jomarkus susirinkdavo su savo darbo produktais tokie spaustuvininkai ir leidėjai ir čia juos betarpiškai siūlydavo. XVI amž[iuje] yra žinomos pagarsėjusios rinkos knygomis Leipzigo, Nürnbergo, Strassburgo¹⁶, Bazelio, Zurzacho, St. Galleno, Augsburga, Nördlingeno, Naumburgo, Erfurto, Breslavo mugės [18]. Bet jas visas ilgai pralenkė savo garsu Frankfurto mugės.

15 A) Frankfurto prie Maino, čia ir toliau.

16 B) Strasbūro.

Ten supirktos Žygimanto Augusto bibliotekai knygos buvo siunčiamos į Krokuvą, kur knygryšys Dovydas turėdavo jas įrašyti. Tas nuostabiai brangus ir skoningai padarytas įrašimas yra dabar knygos mylėtojų susidomėjimo objektas. Buvo užsakyti, be kitko, tom knygom antspauduoti du antspaudai [19]. Šitaip sutvarkytos knygos rūpestingai Krokuvoje būdavo saugojamos ir atskiriamomis partijomis, atsargiai jas įpakavus, siunčiamos į Vilnių.

1547 metų spalio mėn. 20 d., Andrejaus Triesesijaus pastangomis, galėjo būti perduota bibliotekai didelių ir mažesnių knygų už fl. (auks.) 145/5. Jos buvo greit, knygryšiui jas sutvarkius, išsiųstos į Vilnių. Po tėvo A. Triesesijaus jo sūnus, kuris toliau pirkimu rūpinosi, tuoj L. Decijui pagal sąskaitas perdavė 120 knygų už fl. 153/17 ½. Jos buvo numeruotos (Nr. 112–232) ir tuo metu Žygimantui Augustui esant Krokuvoje, ten pilyje deponuotos, kol susidarys didesnis transportas [20].

Naujų knygų reikėjo tačiau palaukti. Tik 1550 m. rugsėjo mėn. Triesesijaus sūnus galėjo pristatyti, palyginti, didelį knygų kiekį, būtent 341, kurios buvo numeruotos Nr. 232–573. Jų kaina fl. 634/1. Visas jas, drauge su anksčiau nupirktomis, Decijus pasiuntė į Vilnių. Sąskaitose figuruoja išlaidos už įpakavimo popieriaus tris ritinius (*resis*) – fl. 1/6; už virvutes (*filis*), dėžes (*vasis*) ir jų nešimą sumokėta fl. 1/21½. Daugiau kainavo pats transportavimas į Lietuvą dviejuose vežimuose, būtent fl. 48/-. Sąskaitose labai tiksliai yra sužymėta, kad visos 461 tos ekspedicijos knygos, įskaitant minėtas pakavimo ir transporto išlaidas, atsiėjo fl. 838/16. Tad beveik du auksinu (florenu) turėjo kainuoti viena knyga. Ar tai buvo brangu, bendrai paėmus, paaiškės iš vėlesnių palyginimų.

Žinoma, negalime susekti, kiek už *pačias knygas* buvo mokėta Frankfurte. Triesesijaus sąskaitos būdavo apmokamos, jau įskaičius ir transporto išlaidas, pačioje Krokuvoje. Tad galimas daiktas, kad transportas sudarė daugiau negu 10% knygų kainos.

Kaip sąskaitos toliau parodo [21], bibliotekos komplektavimas sėkmingai vyko toliau. Per vienerius metus, t.y. iki 1551 metų rugsėjo 14 d., jaunas Triesesijus parūpino naujų knygų kiekį – 384 tomus (Nr. 573–957). Jų kaina pagal sąskaitą buvo fl. 721/12. Jeigu transportas iki Krokuvos nepareikalavo didesnių išlaidų, tai šitos užsieninės knygos buvo akivaizdžiai vertingesnės rūšies, nes jų kiekvienos kaina išeina beveik du auksinu. O kai jos buvo nugabentos į Vilnių, sumokant už visą transportą fl. 40/7½, kiekviena knyga atsiėjo ca. 2 auks[ina] [22], nes visos tos ekspedicijos 384 knygos atsiėjo franco {?} Vilnius – fl. 761/19½. Ir šitoje sąskaitoje smulkiai surašytas transportas

nuo Krokuvos iki Vilniaus. Siunčiamosios knygos buvo sudėtos į šešias dėžes, kurios svėrė iš viso $22\frac{3}{4}$ centnerius (*centenarios*). Už kiekvieno centnerio pergabenimą tokį tolimą kelią sumokėta $43\frac{1}{2}$ skatikai (grašiai). Tiksliai apskaičiuota, kad iš viso susidarė fl. $32/29\frac{1}{2}$. Pačios 6 dėžės (gal pintinės?) kaštavo fl. $2/24$. Popierius knygoms įvynioti fl. $1/6$. O virvutės fl. $-/28$. Už pakrovimą ir surišimą knygų sumokėta fl. $2/10$. Nuostabu, kad taip smulkiai sužymint visas su knygomis surištas išlaidas, nefigūruoja atskirai jų įrišimas. Jis buvo atlyginamas iš kitų Decijaus dispozicijai skirtųjų sumų.

Už dešimties mėnesių (1552.VI.12) vėl buvo pristatyta Triesesijaus sąskaita 316-ai knygų (Nr. 957–1273) už fl. $548/2$. Į dvi dėžes jų nebuvo galima sutalpinti. Todėl transportui reikėjo pasinaudoti, berods, karnų pintinėmis (*vasculo subertino*). Už 13-ką centnerių jų svorio, mokant už centn. po 40 skat., išleista fl. $17/10$.

Žygimanto Augusto bibliotekos knygos būdavo [įrišamos] gražiai su supekslibrisais, paaukuotais ornamentais, gražiom nugarėlėm, su jam specialiai padarytu užrašu ant knygos skoningo ir labai meniškai padaryto viršelio: „Sigmundi Augusti Regis Poloniae Monumentum 1551“.

Šitokias knygas reikėjo labai atsargiai transportuoti. Matyti, kad anais laikais tokios buvo geresnėms knygoms įpakavimo priemonės, kurių dabar nebežinoma. Štai šitam paskutiniam panaudotos ne tik dėžės, virvutės, bet vietoje popieriaus kokia tai austa medžiaga, tur būt, vilnonė, nes pavadinta „lana“. „Laneum“ anais laikais reiškė tik vilnonę medžiagą. Tam reikalui išlaidų [23] susidarė fl. $3/13\frac{1}{2}$. Tad už visas to pirkimo knygas susidarė išlaidų – fl. $568/25\frac{1}{2}$.

Iš viso per tą trumpą laiką tėvo ir sūnaus Triesesijų pirkimai, jeigu dar pridėti mediko Alberto Saxo¹⁷ parūpintas knygas, pasiekė stambios sumos, būtent fl. $3257/28$. Bet čia, žinoma, tik dalis tų sumų, kurios suėjo tai bibliotekai įsigyti [24]. Kokio ji buvo didumo, skaičiai labai [skiriasi].

Užbaigdamas savo sąskaitas J. Decijus 1557 m. mini, kad A. Triesesijui buvę duota honoraro už knygų pirkimą fl. 200, kuriuos po tėvo mirties paveldėjęs jo sūnus. Jam gi važinėjant į Frankfurtą knygų pirkti, joms įgyti ir įrišti buvo išduota fl. $2.820/10$. Už fl. $1.903/25$ jis pristatė knygų, kurios vėl buvo, žinoma, pasiūstos į Vilnių.

17 A) Albertus Saxonis, v. Baza. Žygimanto Senojo ir Žygimanto Augusto gydytojas (m. 1562). Jam tarpininkaujant 1547 buvo nupirkta mirusio mediko Jokūbo Ferdinando biblioteka, žr. Alodia Kawecka-Gryczowa. *Biblioteka ostatniego Jagiellona*. Pomnik kultury Renesansowej. Wrocław, Warszawa etc., 1988, s. 61.

Labai nedaugelyje atvejų tegalime konkrečiai kalbėti apie atskiras knygas ir jų kainas, nes šiaip teįtrauktos tik bendros sumos. Jau iš to, kas žinoma, galima samprotauti, kad bibliotekos turinys buvo labai įvairus. Čia patekdavo, be kitko, istorijos, medicinos, karo mokslo, fortifikacijos ir t. t. veikalai. Net metalurgija nepamiršta! 1557 m. vasario mėn. 28 d., pav[yzdžiui], už fl. 2/6 (už įrišimą sumokant 15 skatikų), buvo Breslave nupirkta Georgii Agricolae „de re metallica“ [25]. Tais pat metais (1557 m.) žinomas protestantas Fransiscus Lismaninus paliko karališkajai bibliotekai knygą [26] „Della castramentazione delli antiqui Romani“, už kurios įrišimą išleista fl. -/14. O 1566 m. pats Decijus Pavijoje už fl. 6/18 nupirko itališką karo knygą „Gerolami Maggi della fortificatione della citta“ ir ją ano meto paštu („per postam“) nusiuntė Krokuvon. Už šitos brangios knygos įrišimą sumokėta fl. 1/10.

Kai kurių knygų, kurių tik nedaug žinoma, neaiški paskirtis. 1548 m. figūruoja pirka gydytojo Bazos anatomijos knyga fl. 6/-. Už anatomiją lapuose (*in chartis*) temokėta fl. -/15/-. O už žolių knygutę („herbario libello“) irgi nedaug [27] mokėta fl. -/25/-. Tai buvo, matyti, atsitiktiniai pirkimai bibliotekai.

Buvo, be minėtojo Triesesijaus, ir kitų knygų parūpintojų. Pav., 1548 m. už minėtojo Cosmijaus supirkta knygas (pagal jo sąskaitą) sumokėta fl. 38. Už kelias kitas knygas išmokėta fl. 6/5. O dar vėliau už porą knygų ir jų įrišimą tereikėjo mokėti [...] [28].

Tiek žinių iš prieinamų sąskaitų apie Žygimanto Augusto biblioteką, kuri buvo ano meto unikumas, nes Lietuvos sostinėje tikros bibliotekos ėmė tik vėliau atsirasti [29]. Bet mums rūpi, be kitko, kaip apskritai plito knygos Lietuvoje.

III. Pirmiausia kyla klausimas, kokios galimybės buvo susidariusios knygai pasklisti? Remiantis inventorių, testamentų, pardavimo aktų ir kita medžiaga galima surankioti šiek tiek žinių apie *knygynus*, kuriuose būdavo pardavinėjamos knygos.

Neteko užtikti, žvelgiant per inventorius, jokių knygynų pėdsakų Lietuvos provincijos miestuose ir miesteliuose. Įdomu, kad net Kaunas niekada nevaidino jokios reikšmės Lietuvos knygų prekyboje. Nebuvo jame ir spaustuvės iki to laiko, kol rusai XIX amž. jį padarė gubernijos miestu. Tad neteko užtikti pėdsakų apie Kaune kokius nors buvusius knygynus. Prie patogaus vandens kelio atsiradęs, miestas išlaikė charakterį hanzeatiškos prekybos, kurioje ypač reikšėsi masinių miško produktų ir javų eksportas. Šitą savo ekonominį bruožą

Kaunas išlaikė iki XVIII-jo amž[iaus] galo, ir su knyga jis tiek bendra teturėjo, kiek jame nuo XVI-jo amž[iaus] buvo žinoma popieriaus dirbtuvė [30].

Vilnius palieka kaip vienintelis žinomas miestas, kuriame jau XVI amž. būta knygynų. Knygynų, t. y. knygų prekybos, klausimas, žinoma, priklauso nuo to, ar daug esama visuomenės, kuri knyga domisi ir jos reikalauja.

XVI-tojo amž[iaus] Vilnius, kada švietimas Lietuvoje ėmė formotis, kada, palyginti, tiek daug bajorų ir miestiečių važiuodavo pasimokyti į Vakarų Europą, buvo tapęs tikroju Lietuvos kultūrinio gyvenimo centru. Jis suklestėjo visokeriopa. Kai palyginame Vilnių su kitais ano meto Vakarų Europos miestais, matome, kad jo pora dešimčių tūkstančių gyventojų buvo toks skaičius, kuris pralenkė daugelį ano meto žymiųjų Vakarų Europos miestų. Iš tiesų teigimai, kad miestuose gyvendavo tada šimtai tūkstančių gyventojų, yra labai netikslūs [31].

Bet ir tarp ne daugiau kaip 30.000 siekiančio Vilniaus miesto gyventojų skaičiaus jau buvo nemaža žmonių su specifiskais kultūriniais palinkimais. Juos didino provincijos bajorija ir magnatai, kurie Vilniuje, kaip vieninteliame stambiausiame *Lituania propria* centre, stengdavosi įsikurti, išgyti savo namus.

Seniausia žinia apie knygyną Vilniuje yra iš 1568 m. liepos mėn. 31 d., kai Vilniaus vyskupas Valerijonas Protasevičius pirkė jėzuitų kolegijai namus, kurie turėjo būti paversti „na kolegium tovarystva jezuitov ku požitku reči popolitoje...“ [32]. Pirkimo aktuose figuruoja krautuvė, kur esąs buvęs knygynas (*libraria*). Jos durys geležinės su spyna, langas apkaltas geležiniais virbalais ir padaryti įrengimai knygoms sudėti [33]. Apie tą knygyną daugiau ir nebežinome.

Kita taip pat netiesioginė žinia yra iš 1581-ųjų metų. Mikalojaus Radvilos Juodojo (Nesvyžiaus ir Olykos kunigaikščio), įtakingiausio ir veikiausio ano meto kalvinisto, Vilniaus vaivados ir Lietuvos kanclerio, sūnus Jurgis ne tik perėjo katalikybėn, bet tapęs Vilniaus vyskupu tapo labai griežtu kitatikiams. Rostovskis pasakoja, kaip tas vyskupas, atvykęs iš Romos, neapvylęs Vilniaus jėzuitų ir paskelbęs karą herezijai. Jo įsakymu (1581 m.) buvo iškrėstos knygyninės krautuvės („librarium tabernae“) [34], kurių matomai buvo ir ne viena. Liuteronų, kalvinų ir kitų sektų knygos buvo iš tų krautuvių išimtos ir prie Šv. Jono bažnyčios sudegintos. Apvalytos buvo ir bibliotekos. Be to, uždrausta heretikų raštus spausdinti ir pardavinėti. Vysk. Jurgio Radvilos brolis Mikalojus Krištupas irgi parodė uolumą. Tėvo (Juodojo) Lietuvos Brastoje išleistą kalvinų Bibliją, išpirkęs už 5000 dukatų (auksu auks[inu]), Vilniaus aikštėje sudegino.

Apie čia paminėtas knygų krautuves nieko daugiau nebežinome. Laimingesnėje padėtyje esame tik už šimto metų.

1666 metų liepos mėn. 25 d. mirus Vilniuje knygų prekybininkui–bibliopoliui („bibliopola“) Kazimierui Wierzbowskiui (Viežbovskis), notorialiniu būdu buvo sudarytas „bibliopolijos“ inventorius. Jį surašant dalyvavo ne tik našlės globėjas – auksakalys (Żołątkiewicz), du miesto atstovai ir du liudininkai, bet taip pat „bibliopola“ Andrea Hrehorowicz. Šiaip, kaip žinovui („uti librorum notitiam habente“), ir buvo pavesta knygos ir daiktai įkainoti.

Tas inventorius, išspausdintas iš Vilniaus miesto magistrato aktų, neužbaigtame 40-me tome „Akty Vil. Komissiji“ (85 – 6 p.), keleriopu atžvilgiu yra įdomus. Pirmiausia jis parodo, kad ano meto knygyninkai užsiėmė ir knygryšyba, arba, teisingiau pasakius, knygrišiai buvo ir knygų pardavėjai. Todėl ir Viežbovskio inventoriaus sąrašo pradžioje yra paminėtas visas knygrišybos įrankių komplektas („naczynie introligatorskie iako tylko do rzemiosła należy ze wszystkim“).

Lygiai tą patį patvirtina dveji metai prieš Viežbovskio mirtį (1664 metų birželio 8 d.), jo ir kito bibliopolo (Elias von Till) prašymu Jono Kazimiero patvirtintasis knygryšių statusas [35]. Iš jo aiškiai matyti, kad knygrišiai gana aktyviai pardavinėjo ir knygas. Šią procedūrą reikia, turbūt, taip aiškintis, kad iš spaustuvių dideli knygų kiekiai tiesiai patekdavo į introligatorių rankas. Anais laikais neįrišta ar storais viršais neaprupinta knyga dar ne dažnai tebūdavo paleidžiama į rinką. Spaustuvės darbas paprastai būdavo atspausdinti tik tekstą. O įrišimas priklausė jau atskiriems amatininkams. Viežbovskio bibliopolijoje yra daugiausia įrištos knygos.

Vartant ar skaitant šitokius sąrašus XVI–XVII amž. knygų, randamų Lietuvoje, reikia išsiaiškinti jų spausdinimo vietą ir metus, kad būtų galima nustatyti centrus, iš kurių knygos (šiuo atveju XVII amž. viduryje) patekdavo į Vilnių. Tam turėjo iš dalies patarnauti Kar[olio] Eistreicherio didžiulė „Bibliografia polska“ kurioje reikėjo ieškoti kiekvienos knygos atskirai. Ne kartą pastangos būdavo tuščios, nes ne visos knygos toje bibliografijoje sužymėtos. Šią sunkų ir daug laiko reikalaujantį darbą autoriui maloniai atliko prof. Vacl[ovas] Biržiška.

Štai tas inventorius čia paduodamas, drauge nurodant tai, kas prof. V. Biržiškai pasisekė Eistreicherio bibliografijoje surasti.

Eilės Nr.	Knygų pavadinimas pagal invent[orių].	Egz. skaičius	Kaina vieno egz. auks. skat.	Suma (bendra auks. skat.)	Pavadinimas pagal K. Eistreich[erio] bibliogr[afią]	Vieta	Metai
1.	Gradalów nowych	3	30 –	90 –	= „Graduale Romanorum“	Cracovia	1629, 1651
2.	Antiphonarow	4	30 –	120 –	= „Antiphonarium“	Crac.	1645, 1655
3.	Psalterzow	2	12 –	24 –	= „Psalterz Dawidow J. Wuyka“...	Krakow	1616, 1626
4.	Żywotow Świętych	2	12 –	24 –	= „Żywoty Świętych przez X. Piotra Skargę“...	Kraków	1644
5.	Rytualow	4	12 –	48 –	= „Rytuale Sacramentorum ac aliarum Ecclesiae ceremoniarum ad uniformem Ecclesiarum Regni poloniae et Magni duc. Lithuaniae“	Vilnae (jėzuitų Akadem. spaustuvejė)	1647 1648 1653 1654 1656 1661
6.	Wienica	2	2 10	13 6	Senesnis leidimas = „Wienice liliowy z żywoty i męki Jezusa Chrystusa“ kurį Estr. Żinotik iš: Gabriel Paszkiewicz-Tołokonski: Wienice liliowe na trumnie Adame Tryzny	Kraków	1744
7.	Wiencow liliowych	3	– 40 (lenk.)	4 –	Pas Estr. to tomo dar nebuvo	be vietos	1643
8.	Gramatyk	8	– 10	2 20	Gali būti „Alvares: De institutione grammatika“	Cracovia	1662
9.	Constitutie wszystkie w zieloney oprawie	1		36 –	Constitutycje Statuta y przywileie od roku 1550 do 1637	Kraków	1637
10.	Naszladowanie Chrystusa pana	3	– 20	2 –	= „Tomasz a Kempis: Naszladowanie Chrystusa Pana“...	Kraków	1655
11.	Owidiuszow	5	– 45	7 15	= „Ovidius libri VI“	Cracovia	1646
12.	Drogi Czercowe	4	– 1	4 –	= „Drogi cierniowe albo modlitwy“	Kraków	1655
13.	Książeczek małych różnych	14	– 10	4 20		
14.	Elementarzow	79	– 5	14 –		

15.	Sinonim	6	40 (lenk.)	8 –	= „Cnapius: Synonima seu Dictionarium polono-latinum“	Cracoviae	1664
16.	Naszladowanie Chrystusa Pana	18	– 20	12 –	Žr. nr. 10		
17.	Żywot Najświętszy Panny...	2	– 40	2 20	= „Żywot Przenaychwalebnijszy Bogorodzice Panny Maryi“	Kraków	1648
18.	Ogrodow Liliowych	9	– 15	4 5	Arba „Dan. Żeliński: Ogród lilij duchownych“ arba Estreich. nežinomas senesnis (prieš 1666 m.) leidinys... Dar žinomas: „Angelus Ostrorog: Ogród liliowy“ Estreich. seniausią mini leid. iš 1701 m.)		
19.	Żrzenicy duchowney	6	– 10 (lenk.)	2 –		
20.	Epistolae Ciceronis	3	– 40	4 –	Cicero: Epistolae familiares	Cracoviae ar Gedani	1643 1663
21.	Psalterzyków	5	– 6	1 –		
22.	Officia dziecinne małe	10	– 4	1 10		
23.	Siedm psalmow dziecinnych	7	– 4	–		
24.	Przewodnik Kalwarji	19	– 1½	– 28½	= „Jacek Burkwic: Prowiant duchowny na drogi Kalwaryjske“	Kraków	1662
25.	książeczek małych papierowych	50	– 2	3 10		
26.	książeczek różnych papierowych	15	– 2	1 –			
27.	książeczek Isagoge	6	– 10 (lenk.)	2 –	„Isagoge“ (daug yra)		1511– 1665
28.	książeczek różnych papierowych	8	– 8	2 4			
29.	Publij Ouidij ksiąg trzy	1	– –	3 –	Gal vienas egz. to Ovidijaus, kurį mini Nr. 11, nes „P. Ouidij ksiąg trzy“ nėra. Plg. Nr. 40.		
30.	Xiąg variae editionis	3	1 –	3 –			

31.	różnych ksiąg w papier y w pergamin oprawionych in quarto	15	– 15	5 15		
32.	Nowych Testamentow	6	2 –	12 –	„Nowy Testament przez Jakuba Wayka“...	Kraków	1647
33.	Praeco uerbi magni Alberti	1	--	5 –	„S. Okolski: Praeco divini uerbi B. Albertus Magnus“	Cracoviae	1649
34.	Krynica złota	17	– 20 (lenk.)	11 10	„Krynica złota“ Estr. visai nemini. Gal ji yra kur nors po autoriumi.		
35.	oprawionych w sexternach	60	– 12 (lenk.)	24 –			
36.	Ouidiusz polski	1	--	8 –	„Księgi Matamorphoeon od P. Owidiusza przeł. przez Otwinowskiego“	Kraków	1638
37.	Grona winne...	4	– 50	6 10	„Grono winne z ogrodu P. Chrystusa“ arba „J. Olszewski winne pod Zodiakem“	Kraków Wilno	1638 1631
38.	Obrok duchowny	7	1 –	7 –	„Simplician Prasnus: Szafarnia obrokow duchownych“ (turbūt, buvo ir vėlesnis leidimas).	Kraków	1622 1634
39.	Praxis pietatis y podobnych inszych gatunkow	37	– 15	18 15	„Praxes pietatis seu Praecchones Sacrae“ streich. seniausią leidimą duoda Cracoviae 1863, bet, matyti, buvo ir senesnis leidimas...	Cracoviae	
40.	Cicero De officiis (sztuk)...	2	– 20	1 10	„Cicero de officiis libri III“	Cracoviae ir Braunsberg	1640 1645
41.	Processionale: Niseni Ksiąg cztery	1	--	30 –	„Nissenus Didacus: Opera omnia“ t. I–IV...	Cracoviae	1650
42.	Constitutiones sinodales księga jedna	1		nepažymėta	galėjo būti įvairių vyskupijų Constitut. Synodales		
43.	Cursus Philosophiae in quarto xiąg dwie	1		nepažm.			

44.	Psalterz Dawidow, Kochanowskiego	1		nepažm.	= „Psalterz Dawidow przekładania Jana Kochanowskiego...	Kraków	1641
45.	Processus judicarius, Zawackiego, ksiąg trzy...	1		nepažm.	= „Processus judicarius in causa Georgio Lubomirski“ Turbūt, Zawadzki Processus, bet jo pas Eistreich. Nėra.	Varsaviae	1664
46.	Theatrum swiata wszystkiego ksiąg cztyry oprawnych	1		nepažm.	= „J. Botterus: theatrum swiata wszystkiego“ t. 5	Kraków	1659
47.	Forteca duchowna krolew. pol.	19		nepažm.	= „P. H. Pruszcz: Forteca duchowna Królestwa Polskiego“	Kraków	1662
48.	Statuty Litew.	11	7 15	92 15	= „Statut W. X. Lit.“ (Galėjo būti ir ankstyvesni leidimai)	Warszawa	1648
49.	Gramatyk	37		nepažm.			
50.	Ksiązek sub titulo Lilium Conualium siue de immaculata – BMV Conceptione officia (sztuk)	20	– 12	8 –	Pas Estr. nerasta, Greičiausia koks V. Biciausko raštas		
51.	Ciceronow (sztuk)	50	– 8 (lenk.)	13 10	Sunku nustatyti, koks čia Ciceron.		
52.	Ksiązek sub titulo Nauka dziatek młodych (sztuk)	29	– 29	28 1	Gal? „Nauka dla dziatek. Nauka czytania polskiego“	Kraków	1611
53.	Ksiązek sub titulo Winnica (sztuk)	4	2 –	8 –	Žr. nr. 6		
54.	Ksiązek sub titulo Skarb dusze sztuk	11	– 15	5 15	= „Skarb duszny“ „Skarb duszy pobožnej“ 738 (tarp šitų metų koks nors XVII amž. leidimas)	Kraków	1594
55.	Praxis pietatis seu praecationis (sztuk) –	11	– 15	5 15	Žr. nr. 55		
56.	Fasciculus aureus	15	– 10	5 15	Nerandama		

57.	Lilium Conualium z roznemi mo- dlitewkami (nie opravne)	37	- 10	12 10	Žr. nr. 50. (neįrištas)		
58.	Item po- wszechnych modlitw roznych	32	- 8	8 16	„8 nieoprawne“		
59.	Psalmow roz- nych małych dziecinnych (sztuk)	20	- 6	4 -			
60.	Officia malenkie de immaculata conceptione, oprawne	40	- 6	8 -			
61.	Książek nieoprawne	4	- 15	2 -			
62.	„W kramie różnych ksiąg in folio	20	--	--	„pani wdowa powiadała, że cudze, nie należą do inwen- tarza“		
63.	Mniejszych sztuk	16	--	--	????		
64.	Ksiąg pięć Ouidij Na- sonis	5	1 -	5 -			
65.	Książek małych	20	- 15	10 -			
66.	Wienice liliowy	1	--	1 10			
67.	Dziennikow różnych	35	- 12	14 -			
68.	małych drobnych książeczek	26	- 2	1 22			
69.	Officia wiel- kich szt.	7	1 10	9 10	„oprawne“		
70.	różnych ksiąg oprawnych ogółem wszystkich wielkich y małych	19	1 -	19 -			
71.	różnych książek bez cooperty y pulpapierkow	30					

72.	Ksiąg in quarto	4	1 –	4 –			
73.	Ciceronikow małych w sexternach	160	– 3	160 –			
74.	Księgi sub titulo Theatrum	2			„Theatrum Heroae“ Virtutis. O gal tai tas pats Nr. 46	Vilnae	1655
	„Powiedziała pani wdowa, że są z Żyrowicz p. Franciszka						

Iš šito inventoriaus aiškiai matyti, kokios knygos buvo pas Vilniaus bibliopolus pardavinėjamos. Viežbovskis, kurio knygyne beveik išimtinai pardavinėjami tik *Krokvos* leidiniai, nesudaro įspūdžio, kad būtų turėjęs santykių su kitais įvairių užsienio miestų knyginkais. Iš pirmo žvilgsnio į jo knygų sąrašą, atrodo jis lyg būtų Krokvos spaustuvinių komisijonierius. Faktas, kad 1664 m. Viežbovskis buvo vienas iš dviejų seniūnų („starszych“) introligatorių ceche, rodo, lyg kalbėtų už tai, kad jis buvo žymesnis savo amato žmogus.

Knygyno inventorių, kaip matome, sudarė 74 bibliografinės pozicijos. Visas knygas sudėjęs krūvon išaina ? [taip tekste] egzempliorių. Kainos labai įvairios. Pigiausia yra „Dvasinis maistas Kalvarijos kelyje“ (žr. nr. 24) – pusantro skatiko (grašio). Brangiausias yra Konstitucijų rinkinys (žr. nr. 9) – 36 auks. (zlt.). Iš viso susidaro 850 auks. suma. 11-kos bibl. pozicijų nepažymėtos kainos. Dauguma knygų skaičiuojamos keliais ar dešimtimis skatikų, ir jų daugiausia religinio turinio. Tačiau jų tarpe yra gana brangios religinės knygos, kurių gradualas ir antifonarijus kainuoja po 30 auks., o psalterijus, šventųjų gyvenimas ir sakramentų ritualas po 12 auks. Tarp tų bibliopolijos knygų figūruoja nemažai ir lotyniškų ir lenkiškų vadovėlių, kurie buvo skirti mokykloms ir jėzuitų Akademijos auklėtiniams. Į vadovėlių skaičių, be elementorių ir gramatikų, reikia priskaityti ir Cicerono veikalus, kurio mažojo rinkinio (Nr. 73) yra 160 egz. [36].

Vilniaus miesto magistratė knygoje taip pat yra žinių iš 1683-ųjų metų apie kitą knygyną, kurio savininku buvo Elias (von) Till. Jo knygyno inventoriuje, kurio charakteris panašus į Viežbovskio bibliopoliją, figūruoja taip pat lotyniškosios ir lenkiškosios knygos, kurių daugumas yra religinio turinio. I. Kraševskis yra, berods, *in extenso*, patiekęs to knygyno sąrašą (Wilno, t. IV, 72–75 p.). Tačiau čia pagal eilę, kokią iš miesto knygų patiekė Kraševskis [37], surašytosios Till'io bibliopolijos knygos parodo, kad tas šio knygynas buvo žymiai

turtingesnis. Štai tas sąrašas, kurio kiekvieną bibliografinę poziciją prof. Vcl. Biržiška bandė atsekti ir nustatyti iš Estreicherio bibliografijos:

Eilės Nr.	Knygų pavadinimas pagal E.Till inventorių	Egz. skaič.	Pavadinimas pagal Eistreichio bibliografiją	Išleidimo vieta	Metai
1.	Mszal Rzymiski drukowany w Kolonij fol. maj. W axamit czerwony i srebro pozlociste oprawny, należący do O.O. Franciszkanów	1	„Missale romanum“	Colonia Agrippinae	
2.	Rożanców w Gdańsku kosztem Tylla drukowanych	1146	Estr. Dancigo leidimo nepaduoda		
3.	Mundus Symbolicus sive Emblematicus	13	=,F. Picinello: Mundus Symbolicus. In Emblematum Universitate formatus“. Estreichr. pirmą vokišką leidimą nurodo 1687, o kito nemini. Šitas gi leidimas ne vėliau kaip 1683.	} Coloniae Agrippinae	
4.	Manipuli Hieremiae Drexelij S. J.	1	Drexelius Hieremiae (tarp jo daugelio darbų sunku nustatyti, kuri čia)		
5.	Alwar. typ. Crac.	1	=,Alvarez Emanuelles: De institutione Grammatica“	Cracoviae	1662
6.	Masrenae Orator	1	Turbūt: „Maria,...Orator J. Kwiatkowskiego	Caleszii	1673
7.	Centurio concionum Eustachij Ord. S. Domin. De Rosario	4	Centurio Concionum Eustachii		
8.	Suada Civilis	1	=,Kwiatkowski Jan: Suada civilis huius aevi“...	Caliszii	1682
9.	Rhétorica Patri Suaerae S. J.	1	?		
10.	Scrutinium veritatis fidaei Olivae	1	=,J. F. Hacke: Scrutiinium veritatis fidee“	Olivae	1682
11.	Młodzianowskiego S. J. fol. Kazania pro Dominicis et festis	1	=,Młodzianowski Tomasz S. J.: Kazania i [homilye] na niedziele, także święta t. I-IV	Poznań	1681
12.	Gramm. Krakowska (sic!)	1	=,Piotrowski Lukasz: Grammaticarium Institutionum Principia“	Cracoviae	1674 ar 1683
13.	Praxis pietatis	1	=,Praxes pietatis seu Praecationes Sacrae“	Cracoviae	1683
14.	Kalwarya polska za Krakowem	1	=,Burkwic Jacek: Prowiant duchowny na drogi Kalwaryjskie“ Arba „Skarbiniusz Mikołaj: Kalwarya albo Krotka historia o fundacje mieyską“	Kraków Kraków	1662 1632

15.	Katechizm polski	1	= „Katechizm Rzymski“	Kraków	1643?
16.	Ray do Zabawy	1	= „Domochowski Przemysław: Ray zabaw dusze nabożney“	Kraków	1649
17.	Czyściec	1	= „Roa Marcia – Czyściec albo stan Duk“	Wieno	1671
18.	Officia de conceptione...	24	= „Rodriguez Alf.: Officium Purissimae et Immaculatae Conceptionis S. Virginis Mariae“ (ar tas?)	Caliszii	1672
19.	Takież officia polskie	1	= „Officium albo Godziny Błogosławioney Panny Mariej“ (ar tas?)	Kraków	1680
20.	Winnica Chrystusowa pol.	12	Pas Estreichr. nĕra. Źr. Viežbov. Inv. Nr. 6		
21.	Observationes Lipsij (do prawa Magdeb.)	1	?		
22.	Hübneri Conciones sup. Evang. pro Dom. et Festis	1	= „Makowski Simon: Pars hiemalis concionum dominicalium“ (I Pars aestiva; II 1675. Pars hiemalis concionum pro Festivitatibus III 1666. Pars aestiva IV 1655).	Cracoviae	1668
23.	Conciones Pacuchetij de B.M.V. folio	1	?		
24.	Legatio Chinensis cum iconibus po niem,	1	?		
25.	Magnum speculum exemplorum	4	= „Jaskier: juris provinciale quod Speculum saxonum nuncupatur libri tres“ ...?	Tamaci	1602
26.	Matka Bolesna	1	= „Hineza, M.: Matka Bolesna Marya“	Kraków	1665
27.	Process i Manifest Lubomirskiego Marsz. W. i Hetm.	1	= „Lubomirski Jerzy Sebastian: Jawney niewinności manifest z przyda[nia] perspektywy na Proces W Processus in causa Georgio Lubomirski“	Warszawa	1664
28.	Kazania Makowskiego fol. I. II pars.	1	Źr. nr. 22.		
29.	Kazania Starowolskiego pro festo B.V. M. fol.	1	= „Starowolski Simon: Wiensiec niepraczystey P.“	Kraków	1649
30.	Tegoż pro Dominicis	1	= „Starowolski Simon: Świętnica Polska zamykaiąca w sobie kazania na uroczystości Świąt“	Kraków	1645

31.	Ernesti Gueludij – de principibus Europaeis	8	?		
32.	Peroniana	8	Peromana?		
33.	Instructio Sparelli	4	Instructio Spacelli?		
34.	Panegyricus de Bianchi	4	= „Gawiński Jan: Sielanki“ (su pasakojimu Bianki, taigi tos pačios „Panegyricus de Bianchi“).	Kraków	1668
35.	Conciones Pauli Olivae S. J.	1	= „Panegyrici Joannis Pauli Olivae S. J. et Antonii Viciva B. Stanislao Kostka“	? Cracoviae	1676
36.	Antiphonā	4	= „Antiphonarium de tempore et Sanctis“	Cracoviae	1655
37.	Koronka Kamadulska	4	= „Koronka żywota Jezusa Chrystusa według zwyczajnie O. O. Kamedulów“	Kraków	1658
38.	Paradisus animae Antverpiae	42	= „Merlok Jacobus: Paradisus animae Christianae“. (Estreichr. mini Dancigo leidimą 1683 m., bet turėjo būti apie tą patį laiką ir Antverpeno leidinys).	Antverp.	
39.	Starowski in rem. Poloniae (sic!)	24	= „Starowski Simon: Polonia“ (Gali būti „De rebus Sigismundi Poloniarum Regis“)?	Gedan Cracoviae	1669 1616
40.	Cibus quotidianus	18	= „Dzielowski Fr.: Cibus quotidianus“	Cracoviae	1668 ir 1672
41.	Enchridion Theologiae pastoralis Bensfeldij	24	?		
42.	Meditationes Joan Buzei	24	= „Bunacus Joannes: Enchiridion piarum meditationum“ (Estr. nurodotik ...), bet turėjo būti ir leidimas apie 1683.	Gedani	1700
43.	Junius Juvenalis	8	= „Juvenalis Junii et italic Persis Satyrae“	Cracoviae	1647
44.	Julius Caesar	8	Lenkiškų leidinių Estreichr. nenurodo		
45.	Ductonius	8	?		

46.	Horatius Flaccus	8	= „Horatius Flaecus Carminum Liber I“ ar „Carmine“ ar „Opera“	Varsaviae Brunsbergae Dantisci	1653 1668 1648
47.	Documenta sacra Joan Nitij	8			
48.	Conciones Jansenij	1	= „Jasenius Joannes: Duella seu Luctantium sacra“ arba „Scutum regium Joannis III“	Dantisci Olivae	1668 1676
49.	Sermo funebris Germiani	8	?		
50.	Ejusdem Sermo de Exemplis	1	?		
51.	Officia B. V. M. Coloniae	12	?	Coloniae	
52.	ditto	32	?		
53.	ditto... Antverpiae	24	?	Antverpiae	
54.	Mendulla Theologiae Busenbaum	12	= „Busenbaum Hermannus: Medulla Theologiae Moralis“	Lublin	1655
55.	Historia Belgica Stradae S. J.	8	Strada Famianus?		
56.	Ogród lilij duchownych	8	= „Żeliński Daniel: Ogródlilij duchownych“		1661

NUORODOS

- [1] J. Remeika: Der Handel auf d. Memel von Anfang des 14. Jhr. bis 1430. Diss. Kiel 1927. (Atsp. iš „Tauta ir Žodis“, III, 1927). W. Stein: Vom deutschen Kontor in Kowno, „Hansische Geschichtsblätter“, XXII (1916) 225–266. Z. Ivinskis: Lietuvos prekyba su Prūsais, I (1934), 11–29 (ten nurodyta gausi literatūra ir šalt.).
- [2] W. Stieda: Zur Geschichte des Buchhandels in Riga. „Zeitschrift des Vereins für Lübecksche Geschichte“, III, 254, 600. Plg. „Archiv f. die Geschichte des dt. Buchhandels“. IV (1881), Leipzig. Cit. iš Friedr. Kapp: Geschichte d. deutschen Buchhandels, I (1886) 278.
- [3] Fr. Papee: Polska i Litwa na przełomie średnich wieków, 1904.
- [4] A. Šapoka: Mokslo ieškančių senovės lietuvių keliai, atsp. iš „Židinio“ 1935 m. Nr. 10 ir 11, 8 p.

- [5] I. I. Lappo: Velikoje Kniažestvo Litovskoje 1569–1586. I (1901), 507.
- [6] A. Šapoka: Mokslo iešk. sen. liet. keliai, o.c.
- [7] Th. Wotschke: Abraham Culvensis, Altpreussische Monatschrift (sutrupm. = AM), t. 42 (1905), 212 p. pstb. 1.
- [8] Vac. B(iržiš)ka: Liet. Enciklopd. VI 160 – 1.
- [9] K. Jablonskis: Papildomosios žinios apie kan. M. Daukšą, „Archivum Philologicum“, IV (1933), 66 p.
- [10] Th. Wotschke: Abr. Culvensis, AM, t. 42 (1905), 189–190; plg. ten pat 183 p. Jono Bielevičiaus ir Jono Kmitos laišką herc. Albrechtui.
- [11] N. Radvila rašo: „...ex mea Brzestensi typographica officina sacrosanctus bibliorum liber in polonico sermone sumptibus quidem meis sed opera doctissimorum quorundam virorum Germanorum, Gallorum et Polonorum...“ AM t. 42 (1905) 244. Lietuvos Brastoje N. Radvilos paliepinu iš lotynų kalbos į lenkų buvo verčiama ir daugiau knygų. T. p. 241 p. Plg. Hosii epistola II, Nr. 402.
- [12] Fr. Kapp: Geschichte d. dt. Buchhandels, I 317–321 p.
- [13] Sbornik imperat. russk. istorič. obščestva, t. 137 (1912). Pamiatniki diplomat. snošen. Moskovsk. gosud. s Pol'sko-Litovskim gosudarstvom, t. IV, izd. S. A. Bielokurov, p. 208. Rus. Tekstas p. 209 („Bibliju latinskiju poslednije pečati pošlaju k tebe...“).
- [14] Kaz. Hartleb: Biblijoteka Zygmunta Augusta. Lwów 1928 (Biblj. Towarz. Milosników Książki we Lwowie), 177 p. (šitos knygos, deja, Lietuvos bibliotekose nepavyko gauti). K. Hartleb: Dzieje spuścizny królewskiej. Lwów 1929. Materjały do dziejów biblijoteki Zygmunta Augusta. Serja I. Zebrana przez Franciszka Biesiadeckiego i Kazimierza Piekarskiego, Kraków 1924 (atsp. iš „Exlibris“, V). Materjały do dziejów biblijoteki Zygmunta Augusta przechowywane w biblijotece archidiecezjalnej w Poznaniu. Zebrał ks. Edmund Majkowski. Poznań Towarzystwo biblijofilów 1928.
- [15] Adam Chmiel: Źródła do historii sztuki i cywilizacji w

Polsce. T. 1. Rachunki dworu królewskiego 1544–1567. (Wydawnictwo komisji do badania historii sztuki w Polsce Akademii Umiejętności). Kraków 1911, 241 p. Šitose Žygimanto Augusto dvaro sąskaitose yra paduodami trejopi skaičiai: a) auksinai (floreinai), lenk. vad. złoty. b) skatikai (grosze) ir c) denarai. 1 auksinas = 24 lietuv. skatikai; į kapą eina 48 liet. skat. = 30 lenk. skatikų; į kapą eina 60 lenk. skat. Jeigu atsiskaitymas vyko auksiniais auksiniais, t. y. dukatais arba raudonaisiais (*czzerwone złoty, aureus ungricus*), tai tada čia nurodyto pariteto nebebuvo. Už tokį auksiną (floriną) paskaitydavo 52 lenk. skat. 1 lietuv. skat. = 10 lenk. denarų. 1 lenk. skat. = 8 lietuv. denarai. Lenkiškų denarų į lenkišką skatiką Žygimanto Augusto laikais sueidavo 18-ka. Šitokia buvo atsiskaitomoji valiuta. Bet šitose sąskaitose nuostabiai tikslūs apskaičiavimai eina lenkiškais pinigais.

- [16] Fr. Kapp: Geschichte d. dt. Buchhandels, I, 278 p.
- [17] Fr. Kapp: o.c. I 265 p.
- [18] Fr. Kapp: o.c. I 277 p.
- [19] Už antspaudą mažosioms knygoms („libellis minoribus“) buvo sumokėta graveriui 4 „aureos Ung.“ (= auksiniai florinai ar auksinai), kurie atsiskaityme 52 skat. skaičiuojami. Tad buvo išmokėta flor. (auks.) 6/28. Už didžiąją antspaudą, skirtą didesnėms knygoms antspauduoti („libris majoribus“), vienas auksakalys gavo 4 flor. A. Chmiel. Źródła do historii sztuki o.c. 89 p.
- [20] A. Chmiel: Źródła o.c. 89–90 p.
- [21] A. Chmiel: Źródła o.c. 90 p.
- [22] A. Chmiel: Źródła o.c. 90 p.
- [23] A. Chmiel: Źródła o.c. 91 p.
- [24] L. Kolankowski: Zygmunt August, wielki książę Litwy, 1913, p. 328 psth. 2 kalba dar apie bibliotekai išleistus 4.244 auks. 4 grašius.
- [25] A. Chmiel: Źródła o.c. 69 p.
- [26] A. Chmiel: Źródła o.c. 91 p.
- [27] A. Chmiel: Źródła o.c. 259, 264 p.

- [28] A. Chmiel: Źródła o.c. 261, 269, 272 p.
- [29] J. I. Kraszewski: Wilno, t. IV (1842), 80 p.
- [30] A. Vasiliauskas: Pirmoji Kauno popieriaus dirbtuvė, „XXVII knygos mėgėjų metraštis“, II (1937), 25–37 p.
- [31] T. Iljaszewicz: Drukarnia domu Mamoniczów w Wilnie (1575–1622), 1938, 31 p. (ten nurodyta kita literatūra).
- [32] Akty izdav. Vilenkoju Komissijeju dlia razbora drevnich aktov, XX 16; (toliau tas rink. cit. AVK).
- [33] „Item. Sklep, gdzie libraria bila, drvi zelazne i zamek i krata i safa na vrząd w thim sklepie veziniona dla xiąg i rzecziow v niei“: 1568 m. liepos mėn. 31 d. Orig. V. D. Universiteto bibl. rankr. skyrius A 326 (Prof. K. Jablonskio suteikta žinia). Plg. AVK XX 14–15 p. (Nr. 21).
- [34] St. Rostowski: Lituanicarum Societatis Jesu historiarum libri decem. Recognoscente J. Martinov, 1877, 192–3 p. Plg. Nie-siecki: Herbarz Polski. W Lipsku VIII (1841) 67 p. M. Baliński: Dawna Akademia Wileńska, 1862, 77 p. ir pstb. 2. Vacl. Biržiška: Lietuviškų knygų istorijos bruožai, I (1930), 15 p.
- [35] Akty cechów wileńskich, surinko H. Łowmiański, I, p. 301 (Nr. 281). Šitas rink. nėra išbaigtas ir tegali būti panaudojamas tik spausdintuose lankuose, kurie yra dabar Lietuvos Mokslų Akademijos žinioje.
- [36] Marja Łowmiańska: Wilno przed najazdem Moskiewskim 1655 roku, Wilno 1929, 97 p. ir pstb. 3.
- [37] Wilno T. IV p. 107 pažymėta (prie išnašos 33), kad tas sąrašas paimtas iš „Xięgi Burm. Radzieckie N. XVII“, t. y. iš Vilniaus magistrato knygu.